

LUCRĂRILE LUI ANTON GOLOPENȚIA
PENTRU COMISIA DE STAT A PLANIFICĂRII (1948–1950)

SANDA GOLOPENȚIA*

ABSTRACT

The author presents a list of 22 unpublished works of Romanian sociologist Anton Golopenția, which were prepared for the State Planning Commission between 22 October 1948 and 15 January 1950 and included a majority of original projects proposed to the S.P.C. by A.G. Three among these works are reproduced in the article.

Keywords: Anton Golopenția, The State Planning Commission, economic and social statistics, statistical inquests, historical statistics.

Anul 1948 fusese anul rupturii. În luna ianuarie, Anton Golopenția, director general delegat al Institutului Central de Statistică (I.C.S.) din București, condusese Recensământul general de populație și agricol al României publicând, în succesiune rapidă, primele rezultatele ale acestuia: *Populația Republicii Populare Române la 25 ianuarie 1948. Rezultatele provizorii ale recensământului* (în colaborare cu D.C. Georgescu); *Recensământul agricol din Republica Populară Română – 25 ianuarie 1948* (în colaborare cu P. Onică); și *Populația și clădirile municipiului București în 1948*². În lunile următoare el organizase cercetarea bugetelor de familie ale populației și pregătise recensământul întreprinderilor și al mâinii de lucru. Cu sprijinul lui apăruse *Buletinul Statistic al Primăriei Municipiului București*, seria a II-a, publicată de Oficiul de Studii și Planificare (redactor responsabil: Emil Coconețiu). A.G. a vorbit despre realizările majore din această perioadă, prin care I.C.S. se situa la cote înalte pe plan internațional:

În cele 13 luni în care am girat conducerea institutului, m-am ocupat cu pasiune și succes de organizarea culegerilor și a prelucrării de date hotărâte de guvern. [...] În intervalul pomenit au fost executate, respectând termenele mai scurte

---

* Prof. Em., Brown University, USA; e-mail: sanda_golopenitia@brown.edu.

¹ Cele trei lucrări – ultimele publicații antume ale lui A.G. – sunt reproduse în A. Golopenția, *Opere complete*, vol. II: 428–523.

decât se obișnuia și dând rezultate provizorii mai ample decât se obișnuia: inventarierea întreprinderilor mari și mijlocii de la 15 oct[ombrie] 1947, recensământul general agricol și al populației de la 25 ian[uarie] 1948, cercetarea bugetelor a 6 000 de familii de salariați începând de la 1 iulie 1948, prelucrarea în decurs de trei săptămâni a unui eșantion de 20% din buletinele de recensământ agricol. A fost organizată Conferința ministerială pentru reorganizarea statisticii de la 18 oct[ombrie] 1947 și introdus registrul agricol din iarna 1947/48, elaborat un sistem complex de estimare a recoltei probabile de cereale. Au fost pregătite: recensământul întreprinderilor industriale din toamna 1948 și un recensământ al mâinii de lucru încă neexecutat. În 1947/48, prin aceste lucrări, Institutul Central de Statistică s-a întrecut pe sine însuși și multe institute de statistică străine (UC³: 239).

Într-o convorbire cu Nicolae Georgescu-Roegen, despre care știa că se pregătește să plece din țară, A. Golopenția a expus cu simplitate convingerile în numele cărora înțelegea să stimuleze la I.C.S. lucrul „cu grijă și corect”, independent de guvernul aflat la conducere:

Știam că va încerca să plece și mi-am propus să-i descriu organizarea recensământului general al populației și agricol, pentru ca, dacă-l întâlnește cumva pe d-rul Manuilă, acesta să afle de la el că lucrăm cu grijă și corect. Am expus cu grijă micile inovații și ameliorări pe care le adusesem cu acest prilej. La sfârșit, Georgescu-Roegen a făcut o observație care m-a mâhnit și de pe urma căreia convorbirea a ajuns la sfârșit. A spus că, dacă recensământul va avea drept consecință măsuri administrative grele pentru țară: expropriere urbană, colectivizare, nu vom purta și noi răspunderea? I-am răspuns că ne facem meseria și trebuie s-o facem bine. I-am mai spus ceva de felul următor: brutarii fac pâine oricând și oricine ar fi la putere. Atmosfera se tulburase și n-am mai continuat, a plecat (UC: 33–34).

În ciuda realizărilor, pe care le cunoaște nemijlocit, la 7 septembrie 1948, Miron Constantinescu, în a cărui subordine ajunsese I.C.S., îi cere lui A. Golopenția să demisioneze. A.G. nu era membru de partid; era perceput ca un continuator al lui Sabin Manuilă; se opusese la eliminarea din Institut a specialiștilor de valoare și la promovarea în funcții de conducere, din rațiuni politice, a unor funcționari lipsiți de calificările necesare.

După demisie, lui A. Golopenția i se încredințează spre executare, în sistemul de plată cu bucata, lucrări pentru Comisia de Stat a Planificării (C.S.P.). Lucrările acestea nu sunt cunoscute publicului. Rămase printre hârtiile personale la I.C.S., unde i-a fost refuzat accesul după demisie, ele au fost regrupate în așa-numitul „Fond G”, pe care l-am descoperit în Arhiva Institutului Național de Statistică și urmează să apară în volumul V. *Statistică și demografie. Postume*, al seriei Anton Golopenția, *Opere complete*.

---

³ UC = Anton Golopenția, *Ultima carte. Text integral al declarațiilor în anchetă ale lui Anton Golopenția aflate în Arhivele S.R.I.* (2001). Volum editat, cu *Introducere* și *Anexă* de prof. dr. Sanda Golopenția, București: Editura Enciclopedică.

Inventarul de 22 materiale elaborate între 22 octombrie 1948 și [15] ianuarie 1950, pe care am reușit să-l stabilim, e departe de a fi exhaustiv. Unele dintre lucrările cerute de C.S.P. se găsesc probabil în alte arhive. A. Golopenția pare a fi conservat însă cu grijă lucrările a căror temă l-a interesat și, mai cu seamă, propunerile de lucrări pe care le-a înaintat din proprie inițiativă, considerându-le utile pentru activitatea Comisiei. Comparate cu impresionanta listă a lucrărilor pentru care adunase material și începuse redactări (UC: 212–215), pe care a anexat-o scrisorii-testament adresate din închisoare la 17–18 mai lui Miron Constantinescu, lucrările de care dispunem ne pot da o idee cu privire la modul în care se configura, în momentul arestării, gândirea statistică vizionară a lui Anton Golopenția. Lista trimisă lui Miron Constantinescu, care cuprinde rubricile *Metodologia științelor sociale; Bibliografii documentare; Cercetări sociale; Statistică; Metoda cartografică; Studii; Statistică istorică*), este în fapt cea la care trebuie raportate toate publicațiile postume ale lui A.G. în domeniul statisticii și demografiei⁴.

În paralel cu munca pentru C.S.P., începând din octombrie 1948 și până în ultima parte a anului 1949, A.G., care dispune, în sfârșit, de un timp al său, lucrează la numeroase și ample proiecte, îndelung cumpănite în anii tulburi de după război. În declarația din 5 februarie 1950, el a evocat caracterul paradoxal al acestei perioade, în care, îndepărtat de la munca pe care o prestase în cadrul I.C.S., șomer, fără cartelă de pâine, cunoscuse compensator bucuria ceasurilor de lectură, scris și sinteză:

Indemnizația pe care mi-a plătit-o Comisia de Stat a Planificării pentru lucrările pe care mi le cerea, și care-mi lăsau lungi răgazuri, mi-a furnizat o ocazie nesperată de a mă cufunda în lectură, de a duce destul de departe culegerea materialului pentru unele din lucrările plănuite. Mi-am putut da seama că am ajuns la maturitate și că voi putea realiza lucrări de folos. Am ajuns să cunosc, în Institutul de Cercetări Sociale și în Institutul de Statistică și din lecturi, diferitele metode de documentare, cu ajutorul cărora organele de stat ar putea urmări stările și prefacerile din diferitele regiuni ale teritoriului, așa cum se urmăresc fenomenele meteorologice. Aș putea să le prezint într-un manual, să contribuie la deprinderea cadrelor viitoare cu ele, să contribuie la înrădăcinarea deprinderii de a se documenta temeinic în practica organelor administrației. Cunosc documentarea existentă cu privire la R.P.R. în multe probleme. M-am ocupat îndeajuns de istoria statisticii oficiale românești, maghiare, austriace, încât să pot declanșa studiile de statistică istorică în România, care, punând la îndemână după toate regulile criticii istorice și prelucrând și analizând după toate regulile metodei statistice lucrările statistice tipărite sau inedite din ultimele două veacuri ce s-au păstrat, ar oferi istoriei țării o bază bogată de fapte sociale exacte (UC: 55).

În declarația din 5 martie 1950, A.G., aflat în închisoare, scria, în același sens:

---

⁴ Am prezentat-o și în articolul: Sanda Golopenția, *Ultimele lucrări și proiecte ale lui A.G. (1945–1951)*, aflat sub tipar în cadrul volumului *Școala gustiană după 23 August 1944. Condamnare, marginalizare și supraviețuire în regimul comunist*, editat de Zoltán Rostás și Ionuț Butoi.

Fiind unul din pușinii specialiști pe care-i are țara în materie de documentare social-economică asupra regiunilor și în materie de planificare a serviciilor administrației rurale, fiind versat și în Statistică, pot fi utili oricărei instituții ce are în seamă lucrări de planificare sau administrație, pe întreg teritoriul sau pe parte din el, sau în învățământ, la formarea de cadre tehnice. Mai pot fi utili istoriografiei românești prin cunoștințe de statistică istorică ce pot contribui la lărgirea documentării social-economice priitoare la evenimentele din ultimii 200 ani (UC: 101–102).

Materialele elaborate de **Anton Golopenția** pentru C.S.P. se înscriu în următoarele rubrici (identice cu cele sub care vor figura în volumul *Opere complete*, V):

STATISTICĂ ECONOMICĂ ȘI SOCIALĂ

METODĂ

Notă cu privire la modalitatea de a extrage din Recensământul 1948 date asupra distribuției după mărime, naționalitatea care deține majoritatea, procentul analfabeților și după înzestrarea cu pământ și animale a satelor din întreaga țară, precum și din diferitele provincii și județe (29.11.1948).

Notă despre realizarea unui model de analiză cartografică pe localități a unora dintre problemele ce se pun organelor județene de planificare [1948].

Notă cu privire la împărțirea în patru regiuni economice a teritoriului țării (7.03.1949).

Notă cu privire la generalizarea întrebuințării metodei cartografice în lucrările tuturor eșaloanelor Comisiei de Stat a Planificării (17.05.1949).

Notă despre documentarea în vederea revizuirii și completării listei localităților urbane (17.06.1949).

Notă cu privire la culegerea documentării în vederea planurilor de promovare a regiunilor nevoiașe și înapoiate (18.06.1949).

Notă cu privire la cercetarea economică și socială a regiunii învecinate cu Canalul proiectat Dunăre – Mare (20.06.1949).

Propunere privind mai multe lucrări ce ar putea fi puse în executare în toamna 1949 [vara 1949].

Instrucțiuni în vederea întocmirii de hărți economice ale R.P.R. (5.08.1949).

Notă despre pregătirile pentru *Micul Atlas economic și social al R.P. Române* [înainte de septembrie 1949].

Distribuția localităților rurale după diferite caracteristici obținute prin Recensământul 1948 (5.09.1949).

Instrucțiuni în vederea întocmirii de hărți economice ale R.P.R. [1949].

ANCHEȚE

Notă cu privire la prelucrarea rezultatelor anchetei asupra satelor cu specializări agricole, meșteșugărești, comerciale și prisoase de brațe de lucru, precum și cu privire la

executarea unei anchete asupra diferențelor regionale în alimentația și îmbrăcămintea populației rurale (22.10.1948).

Notă despre mai multe anchete statistice ce ar putea fi întocmite în iarna și primăvara 1949 (24.01.1949).

Ancheta cu privire la diferențele regionale pe care le prezintă consumația populației rurale și activitățile prin care aceasta se integrează în economia generală (5.08.1949).

Notă. Măsurile necesare pentru a executa ancheta cu privire la diferențele regionale pe care le prezintă consumația populației rurale și activitățile prin care aceasta se integrează în economia de schimb (1) [1949].

Aprovizionarea de iarnă a familiilor de salariați. Septembrie – decembrie 1949 – ianuarie 1950 [1949/1950].

Notă asupra deplasărilor tehnicienilor și muncitorilor calificați în construcții (sfârșitul anului 1949).

INSTRUCȚIE PUBLICĂ

Notă despre pregătirea documentării statistice pentru planificarea în materie de reducere a analfabetismului și de învățământ primar obligatoriu (7.03.1949).

Notă despre pregătirea documentării pentru planificarea sănătății și a instrucției publice (16.06.1949).

STATISTICĂ ISTORICĂ

Propunere cu privire la înlesnirea și publicarea de lucrări de statistică istorică de către Comisia de Stat a Planificării (1.11.1949).

Notă cu privire la lucrări de statistică istorică (25.11.1949).

Cum vedem din enumerarea de mai sus, A. Golopenția reflectează în continuare, desfășurat și îndrăzneț, așa cum o făcuse de-a lungul întregii sale vieți, asupra acțiunilor scadente care ar fi de întreprins pentru ca viața din jur să se amelioreze și cei care o îndrumă să acționeze util. În ciuda izolării apăsătoare în care trăiește și a urmăririi sistematice de care pare a fi fost conștient, plănuitorul vizionar și pragmatic dintotdeauna încearcă imposibilul: să-i convingă pe cei de la C.S.P. să gândească serios la ce le propune, după ce la rândul său a gândit atent problemele momentului.

În unele cazuri, A.G. răspunde la cereri ale Comisiei de Stat a Planificării. Rolul pe care și-l arogă este acela de *a pune în perspectivă* hotărârile considerate de aceasta, de a sugera *căile de informare prealabilă în vederea adecvării lor la realitatea abordată*, de a discuta *rostul* lor în raport cu evoluția economică și socială curentă a României. Două note aparținând acestei categorii ne permit să regăsim aspecte importante din activitatea administrației nou constituite: *Notă cu privire la împărțirea în patru regiuni economice a teritoriului țării și Notă cu privire la cercetarea economică socială a regiunii învecinate cu Canalul proiectat Dunăre-Mare* (20.06.1949).

În prima, A.G. reacționează organic la împărțirea vizând în mod mecanicist egalizarea regiunilor economice: acestea trebuie să se muleze pe realitatea orografică și social-istorică a diviziunilor firești, s-o urmeze, pe cât e posibil. Tonul notei, cu întrebarea retorică privitoare la București, marchează și o reacție la propunerea de a izola ca regiune aparte Bucureștiul. Pentru A.G., dimpotrivă, Bucureștiul trebuie să fie privit în cadrul regiunii mai ample pe care o girează și care îl încadrează, chiar dacă în calcul ar interveni anumite separări.

În nota privind Canalul Dunăre – Marea Neagră, A.G. ridică problema mâinii de lucru pentru Canal, a nevoilor în termeni de electrificare și irigații, nu numai în orașele vizate anume, ci și în localitățile rurale din jurul lor. Canalul trebuie construit ținându-se seama de multiplele lui utilizări posibile – cabotaj extins, între altele – a căror estimare necesită la rândul ei cercetări pe teren și documentare statistică atentă. Modul de integrare a Canalului în regiune trebuie aproximat înainte de a porni la construirea lui.

A.G. face alături el însuși propuneri, indică teme pe care le consideră presante și pe care e pregătit să le cerceteze. Am reprodus, în volumul Sanda Golopenția, *Viața noastră cea de toate zilele*⁵, câteva texte din această categorie: *Notă cu privire la culegerea documentării în vederea planurilor de promovare a regiunilor nevoiașe și înapoiate* (392–393); *Notă despre pregătirea documentării statistice pentru planificarea în materie de reducere a analfabetismului și de învățământ primar obligatoriu* (394–395); *Notă despre pregătirea documentării pentru planificarea sănătății și a instrucției publice* (396–399); *Notă despre documentarea în vederea revizuirii și completării listei localităților urbane* (400–402).

Notele acestea ridică în mod clar problema viziunii de ansamblu asupra României și subliniază nevoia documentării prealabile a organelor de decizie, indicând modalitățile în care aceasta poate fi asigurată. Sărăcia economică trebuie departajată de înapoierea culturală. Caracteristicile statistice care permit diagnosticarea sărăciei într-o regiune sau alta sunt mortalitatea infantilă, emigrările (temporale, sezonale), meșteșugurile anexe și negoțurile ambulante. Gradul de înapoiere poate fi calculat pornind de la numărul copiilor de vârstă școlară care sunt înscriși și frecventează școlile, numărul de școli per localități și număr de locuitori etc. Regiunea de sud a țării, de exemplu, era înapoiată cultural, dar nu și săracă economic. Cele două zone în care sărăcia și înapoierea culturală se asociau și potențau reciproc erau, la sfârșitul anilor 1940, bara muntoasă din est (cuprinzând Maramureșul, Munții Apuseni și munții Olteniei etc.) și zona de dealuri și podișuri a Moldovei de est. Măsurile de luat nu pot fi stabilite, în aceste cazuri, subliniază A.G., de la birou. Ele presupun mersul pe teren nu numai spre a constata starea de fapt, ci și pentru a afla, de la locuitori, care sunt problemele pe care aceștia le doresc rezolvate întâi și care sunt soluțiile la care locuitorii s-au gândit ei înșiși, spre a le compara și combina cu soluțiile administrative de ordin general.

---

⁵ București: Curtea Veche, 2009.

În ce privește învățământul, reducerea analfabetismului prin învățământul primar obligatoriu (care împiedică proliferarea lui) și instruirea unei părți a adulților analfabeți nu se poate face fără stabilirea prealabilă a distribuției geografice și sociale a analfabeților, a dimensiunii aparatului școlar (localuri și personal per comune), a randamentului învățământului obligatoriu și a contingentelor de copii a căror limbă maternă nu este româna.

Progresul sanitar, ca și cel intelectual, depinde în primul rând de venitul național. Accelerarea creșterii lui, ridicarea speranței de viață impun, la fel, circumscrierea zonelor și a categoriilor sociale în care mortalitatea generală și cea infantilă sunt ridicate, determinarea bolilor epidemice sau endemice, stabilirea gradului de aglomerare a satelor (compacte, răsfirate etc.) și a gradului de adecvare a rețelelor de comunicație în funcție de tipul de sat cu, în final, redistribuirea contextualizată a resurselor. Nu se pot lua aceleași măsuri pentru zone și localități cu probleme și nevoi diferite, administrația nu se poate lipsi de informarea pe care instituții ca I.C.S. și altele ca el i-o pot furniza.

În sfârșit, lista localităților urbane trebuie adusă la zi conform unor criterii generale. Populația a crescut și va crește, România s-a modernizat și se va moderniza, o nouă lege a comunelor urbane, care să le stimuleze evoluția și să asigure un raport productiv între populația neagră și cea agricolă, e scadentă în România. Pentru a o pregăti, arată A.G., trebuie început prin întocmirea unei liste a localităților având peste 2 000 de locuitori, mai puțin de 27% analfabeți (aceasta fiind media pe țară a analfabetismului în comunele rurale la sfârșitul anilor 1940), dispunând de întreprinderi mijlocii și mari alături de alte instituții tipic urbane, ca și de mijloace de comunicație adecvate. Criterii suplimentare se vor adăuga pe parcurs.

Interesant e faptul că, alături de cadrul larg, în spațiu, timp și tradiție, în care e necesar să fie situate problemele ridicate de sărăcie, înapoiere, mortalitate, analfabetism, urbanizare și de documentarea prin care aceste probleme pot fi contextualizate, A.G. indică adeseori și modalitățile concrete în care poate fi realizată în mod economic informarea administrației (cadre tehnice posibile, instituții, durata operațiilor, moment în care se poate începe în funcție de momentul în care se intenționează luarea de hotărâri).

Reproducem în paginile care urmează trei dintre materialele enumerate în inventarul lucrărilor elaborate pentru C.S.P. de Anton Golopenția. Toate trei se încadrează în categoria propunerilor inițiate de A.G., prezentând liniile de forță ale proiectelor, care ar fi urmat să fie detaliate în funcție de aprobarea C.S.P. Al doilea text amintește, la fel cu multe altele din inventarul prezentat, de preocupările de tipologie a satelor românești ale lui Anton Golopenția în seria *60 de sate românești*⁶.

---

⁶ Anton Golopenția [în colab. cu D.C. Georgescu], *60 de sate românești, cercetate de echipele studențești în vara anului 1939* [sic!]. *Anchetă sociologică condusă de A.G. și D.C.G.*, vol. I. *Populația*, 1941; II. *Situația economică*, 1941; IV. *Contribuții la tipologia satelor românești. Sate agricole, sate pastorale*, 1943; V. *Contribuții la tipologia satelor românești. Sate cu ocupații anexe* (1942), București: Institutul de Științe Sociale al României.

Iar al treilea ne ajută să înțelegem marele proiect de cercetare a *Populației României în perioada 1700–1949*, la care a lucrat, până în momentul arestării, A. Golopenția. Proiectul acesta urmează să fie editat în cadrul volumului *Opere complete*, VI. *Demografie. Postume*.

*

NOTĂ DESPRE PREGĂTIREA DOCUMENTĂRII PENTRU PLANIFICAREA SĂNĂTĂȚII ȘI A INSTRUCȚIEI PUBLICE

Sănătatea publică și instrucția publică sunt domenii care se pretează în mare măsură la planificare.

Progresul sanitar și intelectual are, e drept, o condiție *sine qua non* [ce presupune un]: venit național cu tendință de augmentare și venituri crescânde la locuitori. Când ea nu este întrunită, eforturile serviciilor publice rămân aproape fără urmare, lipsite atât de sprijinul financiar al statului, cât și de interesul populației. Dimpotrivă, când [condiția] este întrunită, nivelul sanitar și intelectual se ridică, chiar dacă acțiunea serviciilor publice este lipsită de plan. Cunoașterea realității, stabilirea de previziuni asupra evoluției ei viitoare, care să îngăduie fixarea de sarcini, diferențierea acțiunii spre a evita pulverizarea mijloacelor și spre a realiza concentrarea eforturilor în zonele cele mai înapoiate poate accelera progresul.

A.

1. La noi, mortalitatea trecea de 15 la mia de locuitori înainte de al Doilea Război Mondial. Dintre copii mureau aproape 20 din 100 fără să fi împlinit vârsta de un an. Românul avea la naștere probabilitatea de a trăi 40 de ani; la 10 ani, probabilitatea de a apropia vârsta de 60 de ani; iar la împlinirea a 40 de ani, probabilitatea de a ajunge până la vârsta de 65 de ani.

Dimpotrivă, în marea majoritate a țărilor civilizate, mortalitatea scăzuse între cele două războaie la aproape 10 din mia de locuitori, mortalitatea copiilor de mai puțin de un an sub 10 din 100 născuți. Așteptările de viață erau în aceste țări de peste 50 de ani încă de la naștere. Împlinirea a zece ani atrăgea după sine probabilitatea de a trece de 60 de ani, împlinirea a 40 de ani probabilitatea de a [ajunge la] vârsta de 70 de ani.

În țările de frunte ale progresului sanitar, cum sunt Olanda și Suedia, mortalitatea e și mai scăzută, [iar] durata medie a vieții și mai lungă. Mortalitatea e de 10 la mia de locuitori, mortalitatea infantilă de mai puțin de 5 copii din 100 născuți, așteptările de viață de peste 60 de ani la naștere. Cine împlinește 10 de ani în aceste țări are probabilitatea de a [atinge] vârsta de 70, iar cine trece de 40 de ani are probabilitatea de a trece de 70 de ani.

Este deci posibil ca mortalitatea populației din România, mai ales mortalitatea infantilă, să fie redusă, [iar] durata medie a vieții prelungită. Consecințele asupra economiei țării sunt evidente: reducerea risipei nu numai de vieți, ci și de capital, pe care o constituie decesele înainte ca insul să fi ajuns la maturitate și să-și fi dat întreaga măsură; sporirea brațelor de lucru prin lungirea duratei medii a vieții, diminuarea pierderilor.

Intensificarea acțiunii serviciilor sanitare va duce, fără îndoială, în decurs de câțiva ani la atingerea mortalității de 15 la mia de locuitori și a mortalității infantile de 15 din suta de copii care n-au împlinit 1 an, precum și la ridicarea așteptării de viață la peste 45 ani încă de la naștere.

Progresele vor putea fi însă considerabil grăbite prin elaborarea unui plan sanitar pe mai mulți ani. Odată circumscrise zonele și categoriile sociale în care mortalitatea infantilă și mortalitatea generală sunt mai ridicate și determinate bolile epidemice sau endemice care cauzează decesele, resursele aparatului sanitar trebuie redistribuite în așa fel încât în aceste zone și [asupra acestor] categorii sociale să se acționeze mai intens decât pe restul teritoriului și față de restul populației.

2. La noi, încă după al Doilea Război Mondial, în 1948, 23% din populația de peste 7 ani nu știa scrie și citi. În cele mai multe țări civilizate, dimpotrivă, proporția analfabeților a scăzut sub 5% din populația trecută de întâii ani ai copilăriei.

Ținând seama de ritmul de până acum al răspândirii științei de carte din țara noastră, prin dispariția succesivă a bătrânilor, printre care analfabeții sunt mai numeroși, și prin trecerea la școală a tot mai mulți dintre copii, precum și de măsurile generale suplimentare luate în ultimii ani, se poate prevedea că în 1960 vom fi destul de aproape de proporția de 5% analfabeți.

Însă, procesul va putea fi grăbit dacă se vor determina zonele și localitățile, precum și categoriile profesionale unde și în care proporția analfabeților e mai ridicată, dacă se vor stabili în măsura posibilului cauzele și dacă se vor redistribui în așa fel resursele aparatului școlar, încât acolo acțiunea să fie dusă mai intens. Grămezile mari de zăpadă nu trebuiesc lăsate în umbră, ci expuse bății de toată ziua a soarelui, dacă nu vrem ca ele să dăinuiască până târziu primăvara.

B.

Următoarele cercetări sunt necesare pentru a face cu putință elaborarea câte unui plan de grăbire a progresului sanitar și a progresului instrucției:

a. Determinarea stării sanitare și intelectuale a țării și analiza ei statistică și cartografică, spre a estima rațiile minime de ameliorare din anii următori și a determina unde este necesară aplicarea unor eforturi speciale, când urmează să fie redusă mortalitatea, ameliorată funcționarea învățământului primar și redus numărul analfabeților adulți.

b. Determinarea resurselor aparatului sanitar și școlar și analiza răspândirii lor pe teritoriu, spre a face cu puțință distribuirea în vederea întăririi eforturilor în regiunile aflate sub nivelul mediu.

Documentarea de sub **a.** și **b.** îngăduie factorilor răspunzători luarea deciziunilor care vor constitui planul de grabire a progresului sanitar și intelectual.

Unele dintre datele necesare sunt gata culese și nu e nevoie decât să fie analizate statistic și reprezentate cartografic, după ce vor fi fost furnizate de către detentori. Acesta e cazul cu datele asupra deceselor pe anii 1931–1947, asupra analfabeților recenzați în 1948, asupra rezultatelor școlii primare, a răspândirii școlilor și a corpului didactic, care se găsesc în Institutul Central de Statistică (Secțiunile Demografică, Recensăminte de populație, Statistică școlară, Statistică sanitară). Ministerul Sănătății dispune de date asupra tăriei și răspândirii aparatului sanitar, dintre care unele au fost publicate (Anuarul medicilor [19]48).

Alte date sunt disponibile, dar nu sunt prelucrate. Acesta e cazul datelor cu privire la localitățile rurale din țară culese de recensământul din 1948. Distribuția satelor pe plăși, județe și provincii după numărul populației, naționalitățile care dețin o anumită importanță, proporția analfabeților, numărul întreprinderilor și corelațiile dintre aceste caracteristici ar urma să fie stabilite printr-o codificare a datelor privitoare la fiecare din cele 13 400 de sate și perforare-tabelare la mașinile statistice. Probabil că parte din datele cu privire la rezultatele învățământului, la localurile de școală și la corpul didactic din ultimii ani, sunt, la fel, neprelucrate.

În sfârșit, alte date necesare ar urma să fie întâi culese. Acesta e cazul cu privire la gradul de aglomerare a satelor, la natura și practicabilitatea drumurilor ce le despart de diferitele servicii publice. Satele risipite reclamă o organizare specifică a acțiunii sanitare și a învățământului. Satele răsfrirate și satele compacte ridică și ele probleme când dispun de numeroase așezări secundare – sălașe, târle, stâne etc. – unde se alternează și trăiesc în condiții sanitare precare membrii de familie, sau când sunt de dimensiuni mici, așa încât fiecare comună este alcătuită din numeroase sate. Consiliile populare ar urma să păstreze o copie a chestionarului. E de judecat dacă, spre a înlesni acestora să-și precizeze imaginea despre mijloacele ce le stau la dispoziție, chestionarele, care ar fi să fie completate cu ajutorul agenților statistici, n-ar trebui să cuprindă și unele întrebări cu privire la localurile de școală, posturile de învățători și la unitățile sanitare, care nu lipsesc la Institutul Central de Statistică sau la Ministerul Sănătății.

Furnizarea datelor disponibile, culegerea și prelucrarea celor ce lipsesc, prelucrarea celor neprelucrate, reprezentarea grafică și cartografică, analiza pot reclama cel puțin patru luni, chiar dacă se va lucra intens și dacă mijloacele nu vor lipsi (16.6.1949. Text transcris cu cerneală pe 5 foi, *recto*. Institutul Național de Statistică, Fondul G, mapa 61, dos. 4: 125–129).

*

**PROPUNERE PRIVIND MAI MULTE LUCRĂRI
CE AR PUTEA FI PUSE ÎN EXECUTARE
ÎN TOAMNA [ANULUI] 1949**

În timp ce voi executa acele două lucrări, cu care am fost însărcinat: redactarea manuscrisului pentru un mic atlas economic și social al țării și prelucrarea rezultatelor anchetei „Specializarea satelor – consumul populației rurale”, s-ar putea începe și efectua pregătirile pentru mai multe lucrări.

*

1. O anchetă prin care să se culeagă documentarea cu privire la condițiile și problemele administrației în comunele rurale și la raza de atracție a târgurilor și orașelor, precum și la hinterlandul gărilor și schelelor.

Planificarea măsurilor privind funcționarea administrației în regiunile rurale presupune cunoașterea factorilor care o stânjenesc, determinarea zonelor mai favorizate și a celor în suferință, precum și a zonelor ce prezintă probleme speciale. Unii din acești factori sunt de o considerabilă importanță și în calculul costului electrificării rurale, așa încât preciziunile obținute cu privire la ei vor fi de folos și în vederea întocmirii planului de electrificare.

Câteva aspecte importante pot fi determinate cu ajutorul unei anchete efectuate în fiecare plasă prin cenzorii statistici. Acestea sunt: structura comunelor (constituite dintr-un singur sat, compuse din mai multe sate și cătune, constituite din gospodăriile răzlețe de pe un anume perimetru, în regiunile unde casele nu sunt grupate în sate; distanța de la satele sau cătunele componente, ori de la cele mai depărtate gospodării izolate de reședința comunei; natura și practicabilitatea drumurilor de legătură până la reședința comunei (dacă sunt inutilizabile pentru mașini, căruțe, în anumite anotimpuri); localizarea serviciilor din fiecare comună, în raport cu satele componente; din fiecare plasă, în raport cu comunele componente; din județ, în raport cu plășile componente, distanțele până la ele și practicabilitatea căilor de acces (sediile comitetelor populare comunale, de plasă, județ, școlile primare, secundare, căminele culturale, bibliotecile, cinematografele, serviciile sanitare, stațiunile de mașini și tractoare etc.); aria de răspândire a satelor compacte, unde administrația e înlesnită, electrificarea mai puțin costisitoare, a satelor de forme care îngreuiază administrația și fac costisitoare electrificarea – înșirate de-a lungul văilor sau al drumurilor, precum și zonele în care oamenii nu locuiesc în sate, ci în așezări izolate, unde se cere o adaptare a administrației, învățământului, acțiunii culturale etc., la împrejurările locale.

Rezultatele obținute ar urma să fie prelucrate atât statistic, cât și cartografic. În acest caz ar putea fi evidențiate nu numai localizarea tipurilor de comune în care

administrația și electrificarea se găsesc în prezența obstacolelor menționate, ci și numărul și importanța pe provincii și județe ale acestor categorii de comune.

Stabilirea unui plan de organizare regională a teritoriului presupune cunoașterea structurii regionale economice și sociale actuale a țării. În privința aceasta, literatura de specialitate nu dispune decât de studii de detaliu. Tentativele de a surprinde structura de ansamblu lipsesc.

Problema este de a determina centrele și aria tuturor regiunilor: a/ (mai multe sate sau comune, care gravitează spre aceeași localitate cu funcție de centru de ordinul A, când au nevoie ce nu pot fi satisfăcute în localitate) – a tuturor regiunilor; b/ înspre centrul de ordinul B al cărora se îndreaptă populația mai multor regiuni a/ cu nevoile ce nu pot fi satisfăcute în centrele A; – a tuturor regiunilor c/ înspre centrul cărora, de ordin C, se îndreaptă populația mai multor regiuni b/ cu nevoile ce nu pot fi satisfăcute în centrele de ordinele A și B, precum și a tuturor regiunilor d/ înspre centrul cărora, de ordinul D, se îndreaptă populația mai multor regiuni c/ cu nevoile ce nu pot fi satisfăcute în centrul de ordinele A B și C. Țara întreagă, R.P. România, este constituită din toate regiunile d/ care includ ierarhic toate regiunile c/, respectiv b/ și a/.

Dacă ne ghidăm după împărțirea administrativă actuală (13 400 de sate, 6 300 de comune, 430 de plăși, 58 de județe, 8 provincii istorice, 18 municipii, 145 de orașe), care nu coincide cu structura social-economică, de vreme ce la alcătuirea ei au intervenit și considerațiuni bugetare, putem estima numărul regiunilor a/ la aproximativ 2 000, numărul regiunilor b/ la aproximativ 600, numărul regiunilor c/ la aproximativ 80, numărul regiunilor d/ la aproximativ 20. Numai centrele D și C sunt toate, fără excepție, orașe, potrivit legilor în vigoare, partea cea mai mare a centrelor de ordinul B și aproape totalitatea centrelor de ordinul A nefiind orașe sau [condiția lor] nefiind recunoscută ca atare.

Procedeul cel mai la îndemână spre a aborda această problemă este de a stabili în care centre (considerate sau nu drept orașe în legislația noastră) se duce populația fiecărui sat pentru a-și satisface nevoile de diferite grade de importanță (vânzare de produse, cumpărare de bunuri, îngrijirea sănătății, instrucție, distracție etc.). Circumscriind zonele corespunzătoare fiecărui centru, se va ajunge la schița structurii regionale a economiei și vieții sociale a țării. După delimitare, se va putea trece la caracterizarea regiunilor și centrelor (agricole, miniere, industriale, de tranzit, noduri de cale ferată, porturi etc.).

Cu ajutorul chestionarelor completate la fața locului, în urma luării de contact cu șefii de gară și cu căpitani de porturi, se poate stabili, cu destulă ușurință, și hinterlandul fiecărei gări rurale și fiecărui port mai mic și al schelelor. Se poate întregi astfel imaginea dată de statistică încărcărilor din gări și din porturi, care este prea ocupată de natura și mai ales de cantitatea mărfurilor și folosește procedee de prelucrare mai puțin potrivite pentru a urmări și localitatea de proveniență. În chestionar ar urma să figureze și natura mărfurilor ce se încarcă și descarcă, cu deosebire (cereale, cartofi, sfeclă de zahăr, cherestea, cărbuni, petrol, sare, produse

industriale etc.) – dacă în transporturile de cereale precumpănesc încărcările sau descărcările, fiind regiune de export sau de import de cereale, grâнар sau regiune deficitară. Cu deosebire, trebuie să figureze întrebări cu privire la natura și practicabilitatea drumurilor de acces la gară.

2. Ar fi util ca centrele județene de planificare să poată întocmi la începutul activității lor o analiză amănunțită a situației fiecărui județ, fiecărei plăși, fiecărui municipiu și fiecărui oraș. Ar fi asigurată, astfel, o bună cunoaștere a plășii din partea lor și formată, pe de altă parte, baza de raport cu care să se urmărească prefacerile intervenite ulterior.

Mijlocul cel mai eficace de a ajunge la întocmirea de astfel de analize este de a le oferi modele după care să se călăuzească și apoi mijloacele necesare pentru a le imita. Modelele lipsesc cu totul. Singurele tablouri de județe încercate în ultimul timp, acelea ale județelor Cluj și Tutova apărute în „Probleme economice”, privesc județul în întregul său, inclusiv municipiul, și coboară arareori la plășile și orașele în parte și deloc până la comune și sate, unitățile cu care operează eșaloanele județene și de plasă ale Comisiei de Stat a Planificării.

Modelul care să satisfacă aceste exigențe [poate fi elaborat] numai pe baza datelor statistice disponibile. Este necesară precizarea și completarea datelor oferite de ele prin deplasarea pe teren, care să înlocuiască cunoașterea directă, și chestionarea [prin] viu grai a persoanelor cunoscătoare ale problemelor regionale și locale.

De vreme ce aceste din urmă probleme diferă de la județ la județ, de la plasă la plasă, și de la oraș la oraș, după cum acestea se află la munte, la deal, în câmp sau la baltă, după cum regiunea este industrializată sau nu, prezintă orașe mai mari sau nu, numai așezări compacte sau numai așezări răsfirate, o proporție importantă de așezări risipite, ar fi de dorit să se prefere un județ cu structură mixtă județelor omogene. În acest caz, modelul va acționa nu numai prin părțile ce privesc toate județele, plășile sau orașele, adică numai prin tablourile statistice de la care pleacă, prin prezentarea cartografică și grafică și prin analiză. Eșaloanele județene, de plasă și municipale ale comisiei vor găsi abordate în el mai multe probleme asemănătoare cu cele din regiunea sau orașul lor. Formula optimă ar fi, din acest punct de vedere, dacă s-ar putea redacta mai multe modele: unul din Sudul Carpaților, altul din Răsăritul lor, altul din Transilvania și, în sfârșit, câte unul din Dobrogea și Bucovina. O fâșie de la Carpați la Dunăre, de preferință în dreptul unuia din cele două județe industrializate (Dâmbovița, Prahova), în Sudul țării; – un județ din regiunea în stagnare de la Sudul Moldovei (Tutova, Vaslui, Fălciu); un județ din Transilvania, de care să țină o porțiune din munții de la Apus, cu populația mai înapoiată și din bazinul din Sud-Est, mai avansat economic și cultural (Hunedoara, de pildă, care cuprinde regiuni atât de diferite, cum sunt cele de Pădureni și de Crișeni, bazinul Petroșanilor și lumea Mureșului din plasa Orăștie); o plasă, cel puțin, din Dobrogea și un județ forestier din Bucovina (Câmpulungul) ar constitui o selecție în care aproape toate problemele regionale și locale, ce intervin în țară la noi, sunt reprezentate. Din păcate, îndreptările statistice ale celor mai multe din aceste județe n-au apărut încă.

3. Stabilirea distribuției comunelor rurale după numărul populației, limba maternă a populației, proporția analfabeților de la 1948 și eventual după oarecari caracteristici prin recensământul agricol. Dacă prelucrarea se va face mecanic, se vor obține nu numai distribuțiile pe provincii, județe și plăși ale satelor după numărul populației (de exemplu: sub 200 de locuitori; 200–499; 500–999; 1 000–1 999; 2 000–2 999; 3 000–4 999; 5 000–7 499; 7 500–9 999; 10 000 și peste), cota din populația rurală, care trăiește în fiecare din aceste tipuri, distribuția satelor, după proporția analfabeților (cu până la 10% din populația de peste 7 ani, 10–19%, 20–29%, ... 80–89% și peste) și cota din populația rurală, care trăiește în satele cu fiecare dintre proporțiile acestea de analfabeți în parte, și distribuția satelor după limba maternă care precumpănește la populația lor (80% și peste, 50%–80%, majorități relative) și numărul de locuitori de limbă maternă română, maghiară etc., trăiesc în sate cu majorități românești, maghiare etc. ... (gradul de dispersare a fiecărei naționalități). Se vor putea obține, în acest caz, corelații între mărimea satelor, instrucția și limba maternă a populației lor. Acestea vor preciza considerabil imaginea despre populația rurală a Republicii.

*

Pregătirile în vederea acestei lucrări pot fi începute în timp ce se vor duce la capăt lucrările în curs.

Dacă chestionarul anchetei *Condițiile și problemele administrației ([în vederea] electrificării rurale în hinterlandul târgurilor și orașelor, gărilor, schelelor)* va fi redactat înainte de sosirea rezultatelor anchetei „Specializarea satelor și consumul rural“, difuzarea, completarea și restituirea vor putea fi făcute în cursul lunii noiembrie, așa încât după terminarea prelucrării întâii anchete să poată fi începută imediat prelucrarea celei de a doua.

Dacă *alegerea județelor destinate spre a fi prezentate și spre a servi drept model de analiză social-economică* și stabilirea ordinii de executare vor fi făcute curând, extragerea datelor de populație, agricole, industriale, comerciale, sanitare, școlare etc., care sunt necesare, din rezultatele recensămintelor de populație și agricol, precum și industrial și din statisticile anuale, poate fi executată în cursul toamnei, reprezentarea cartografică și grafică iarna, iar cercetarea pe teren poate fi începută încă iarna și executată în cursul primăverii, în așa fel încât modelele de analiză social-economică să fie bune de tipărit la începutul verii.

Distribuția satelor după numărul populației, proporția analfabeților, limba maternă declarată de populația lor în 1946 și eventual după alte criterii de verificare a tot atâtea cartele și de sortarea și tabelarea lor. Lucrarea aceasta poate fi executată ca temă de antrenament, în cursul demarajului prelucrării recensământului de populație din 1948, de o echipă restrânsă de codificatori și apoi de funcționarii de la mașini. Aceștia o pot duce în câteva săptămâni, fără ajutor din afară, până la stadiul analiză – finisaj – prezentare (Fără dată [vara 1949]. Institutul Național de

Statistică, Fondul G, mapa 61, dos. 4: 46–52, text scris de mână și 53–58, de text dactilografiat).

*

**PROPUNERE CU PRIVIRE LA ÎNLESNIREA ȘI PUBLICAREA
DE LUCRĂRI DE STATISTICĂ ISTORICĂ
DE CĂTRE COMISIA DE STAT A PLANIFICĂRII**

Marile administrații tind azi, la noi, să concentreze toate activitățile ce se află în legătură cu atribuția lor. Între altele, mai toate au creat școli medii și superioare speciale, în care se cresc cadrele lor viitoare.

Față de această tendință, cultivarea de către Comisia de Stat a Planificării a unora dintre științele sociale, și anume a statisticii istorice, n-ar reprezenta ceva neobișnuit. După câtva timp tipăriturile, în care ar urma să fie prezentate lucrările de acest fel, vor ajunge eventual, să fie socotite drept una din realizările Comisiei. Cu o fracțiune neînsemnată a bugetului, s-ar putea face o operă utilă, care va umple un gol păgubitor al documentării sociale românești. Nicio altă instituție nu are această preocupare până acum.

Obiectivul cercetărilor de Statistică istorică: adunarea și punerea la îndemână, în publicații maniabile, a datelor statistice vechi privitoare la România. Întâi de toate a celor din ultima sută de ani, în care rezultatele lucrărilor statistice oficiale se publicau (de la 1859 încolo în România Veche, de la 1829 în provinciile foste sub stăpânirea habsburgică) și apoi și a celor mai importante dintre lucrările statistice aflate în arhive, din epoca de până la 1700, când lucrările cu caracter statistic încep să fie mai îngrijite pe teritoriul țării noastre (din momentul eliberării de sub turci a Ungariei, 1687, a anexării de austrieci a Transilvaniei, 1691, a ocupării Olteniei, 1718–1739, și a războaielor ruso-austro-turce de la sfârșitul veacului al XVIII-lea, pe teritoriul provinciilor vechi).

Interesul datelor de statistică istorică. Merită datele statistice vechi efortul căutării, prelucrării și publicării? Luate în sine, publicațiile plănuite pot constitui o contribuție teoretică apreciabilă la progresul științelor sociale românești, de vreme ce vor fi elaborate cu toată rigoarea metodologică și probitate. Ele pot aduce, în plus, mai multe foloase practice. Vor face cu putință constituirea seriilor statistice cu privire la diferitele aspecte ale vieții sociale românești (populație, agricultură, industrie, comerț, transporturi, instrucție, sănătate etc.) pentru țara întregă, provincii, regiuni, orașe și, în măsura posibilului, pe localități rurale. Astfel, documentarea asupra țării întregi sau asupra anumitor localități va fi mult înlesnită. Afară de aceasta, ele vor pune la îndemâna istoriografiei unelte de lucru în care să se găsească esențialul datelor statistice, ce s-au păstrat, cu privire la evoluția din ultimii 150–250 de ani, cu notele critice necesare și prelucrate în așa fel, încât să poată fi comparate cu datele recente (cu unitățile de măsură transformate, împărțire teritorială identică etc.).

Planul de lucru pe lungă durată. Ar fi să se pună la îndemână datele de statistică istorică cu privire la economia, populația și viața socială a României, precum și mijloacele de lucru necesare în vederea mânăuirii lor. Materialul disponibil în bibliotecile și arhivele din țară ar urma să fie completat cu cel aflat în arhivele și bibliotecile de la Budapesta și Viena, respectiv din U.R.S.S., după care ar urma să se ceară copii, la momentul oportun.

A. Istoricul statisticii oficiale din provinciile vechi (începând de la Regulamentul organic).

Bibliografia publicațiilor statistice oficiale din provinciile vechi 1859–1949.

Istoricul statisticii oficiale din Austria, Bucovina, Ungaria (începând cu vremea Mariei Tereza).

Bibliografia publicațiilor statistice oficiale austro-ungare, privitoare la Transilvania, Banat, Crișana-Maramureș, Bucovina (1828–1918).

Bibliografia lucrărilor particulare statistice sau care constituie surse statistice privitoare la toate provinciile țării (statistici descriptive vechi, „topografii”, „Landeskunde”, „geografii” vechi etc.).

Bibliografia hărților statistice privitoare la provinciile țării (începând din veacul al XVIII-lea).

Repertoriul culegerilor de date (conscriptii, catagrafii, recensăminte, anchete de populație, agricole, industriale, comerciale, de transporturi și comunicații, fiscale, școlare, sociale privitoare la administrație etc.), executate în provinciile țării de la 1700 la 1949.

B. Evoluția împărțirii administrative a provinciilor țării (1700–1949). Unitățile de măsură folosite în provinciile țării (1700–1949). Istoricul datelor cu privire la suprafața teritoriului țării. Perimetrul cadastral al localităților din provinciile țării. Cursul mondelor care au circulat pe teritoriul țării (1700–1949).

C. Evoluția populației țării între 1850 (monarhia habsburgică), 1859 (provinciile vechi), 1879 (Dobrogea) și 1949, pe provincii, regiuni, județe, orașe și, în măsura posibilului, localități.

Evoluția populației din toate provinciile țării între 1700 și mijlocul veacului al XIX-lea (lucrările statistice aflate în arhive).

Mișcarea naturală a populației și migrațiunile din provinciile țării, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția păstoritului și agriculturii în provinciile țării, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția industriei extractive, a meseriilor și a industriei transformatoare în provinciile țării, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția prețurilor și salariilor în provinciile țării în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Datele disponibile cu privire la comerțul interior din toate provinciile țării și la prețuri, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția comerțului exterior, al Țării Românești, al Moldovei, al României Vechi, al Principatului Transilvaniei, al României Mari.

Evoluția căilor de comunicație (șosele, căi ferate, căi navigabile, poștă, telefon, telegraf, radio) și a transporturilor din toate provinciile, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția învățământului și a instrucției publice din toate provinciile țării, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția aparatului sanitar și a sănătății publice din toate provinciile țării, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Evoluția presei și a publicațiilor, precum și a vieții culturale din toate provinciile țării, în epoca datelor publicate și în epoca anterioară.

Etc. etc.

D. Manualul de statistică istorică, 1700–1950, al României (seriile disponibile în toate domeniile și din toate provinciile, pe provincii, regiuni, județe și orașe, bibliografii, indicații).

Planul de lucru pentru primele luni. A da la tipar câteva lucrări terminate, care nu cer decât punerea la punct, a continua lucrări începute și a începe lucrări noi.

Câteva dintre lucrările menționate în planul pe lungă durată au fost executate și terminate în anii 1945–1947 cu concursul financiar al Institutului de Conjunctură și al Ministerului de Afaceri Străine, în Oficiul de Studii al Institutului de Statistică. Cele mai însemnate sunt: **a.** *Evoluția [în perioada] 1869–1930 pe localități, plăși, județe, a populației și clădirilor din Transilvania, Banat, Crișana-Maramureș;* **b.** *Structura profesională a populației și întreprinderilor la 1900 și 1910, pe localități, plăși, județe, din aceleași provincii.* În cazul ambelor lucrări, datele au fost regrupate după împărțirea administrativă de la 1930; **c.** *Rezultatele recensământului agricol din 1895, pentru Transilvania, Banat, Crișana-Maramureș, pe localități, plăși, județe, după împărțirea administrativă de la 1949, în vederea comparației cu ultimul recensământ agricol;* **d.** *Mișcarea populației [în perioada] 1901–1910 din Transilvania, Banat, Crișana-Maramureș, pe localități, plăși, județe, după împărțirea administrativă de la 1930.*

Altele au fost executate de același oficiu cu resurse proprii și așteaptă să fie publicate. Între acestea se numără: *Perimetrele cadastrale ale localităților din provinciile vechi și noi ale țării* (ar trebui tipărite, spre a putea fi folosite drept rețea pentru reprezentarea cartografică a datelor statistice regionale, într-un atlas [la scara] 1 / 400 000, pe porțiuni dreptunghiulare, nu pe județe) și manuscrisele în vederea retipăririi câtorva texte și date statistice („*Povățuirile*” pentru catagrafia din 1859 în Principatele Unite și rezultatele din Moldova ale acesteia).

Patru alte lucrări, din cele enunțate în planul pe lungă durată, sunt în curs de executare de către semnatarul acestei propuneri: **a.** *Mișcarea populației din provinciile vechi [din perioada] 1859–1949, pe orașe, județe, regiuni, provincii;* **b.** *Evoluția populației din provinciile vechi [din perioada] 1858–1949;* **c.** *Istoria [din perioada] 1858–1899 a Statisticii oficiale din România Veche și* **d.** *Bibliografia publicațiilor statistice oficiale din România Veche.*

Ar putea fi puse în lucru, fiind teme de mai mică amploare: **a.** *Structura profesională a populației Principatelor Unite în 1858*; **b.** *Industria în Principatele Unite* (recensământul întreprinderilor efectuat de Marțian în 1862); **c.** *Eventual, un tablou statistic al Principatelor Unite în timpul lui Cuza Vodă, pe baza culegerilor statistice efectuate între 1859 și 1865 de Marțian și Ionescu dela Brad*, în cinstea aniversării a 90 [de ani] de la organizarea Oficiului Statistic; **d.** *Date statistice cu privire la iobăgie* (distribuția proprietarilor după numărul de iobagi, după cum erau persoane fizice sau morale: stat, biserici, alte comunități, localizarea satelor cu iobagi, cuantumul despăgubirilor primite) *în Principatul Transilvaniei, în momentul lichidării ei* (1848).

Unele din lucrările propuse reclamă volume de formatul 4° al rezultatelor recensământului 1930, cele din urmă încap în broșuri format 16°.

Prin publicații de felul acestora, Comisia de Stat a Planificării și Institutul Central de Statistică, care publică puține date noi, ar ajunge bine reprezentate în publicistica științifică.

Modul de realizare. Cerințele de căpetenie sunt: **a.** Colaboratori (unii permanenți, alții plătiți cu bucată pentru lucrări executate acasă sau la Arhivele Statului); **b.** Executarea calculelor în masă și a verificărilor, în intervalele libere dintre lucrările curente periodice, de către Secția mașini și calcul, desen și echipele de prelucrare din Institutul Central de Statistică; **c.** Un sediu într-o clădire publică, unde să se poată lucra și lua contact cu șefii secțiilor pomenite din Institut; **d.** Posibilitatea de a utiliza biblioteca acestuia, a Comisiei de Stat a Planificării și a Institutului de Cercetări Agronomice; **e.** Posibilitatea de a se deplasa la Sibiu, Cluj și Iași spre a constata ce surse statistice, care lipsesc la București, se găsesc în Biblioteca Bruckenthal, Biblioteca Universității și în Arhivele Statului – Secția Moldova și obținerea cu titlu de împrumut a celor găsite (1 noiembrie 1949. Institutul Național de Statistică, Fondul G, mapa 61, dos. 4: 13–16 și mapa 64, dos. 1: 104–107. Text dactilografiat, 4 foi, *recto*).